

DOI: 10.33270/03243502.07
УДК 343.9

Воєнні злочини: криміналістична характеристика та психологічні особливості реалізації злочинної діяльності

ЧОРНОУС Юлія*

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9710-4858>;

ЖОВТЮК Олександр

провідний фахівець інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5734-8356>

Анотація. У зв'язку з відсічкою збройної агресії РФ, запровадженням в Україні воєнного стану розслідування міжнародних воєнних злочинів, які згідно з Кримінальним кодексом України кваліфікують за ст. 438 «Воєнні злочини», набуло особливої актуальності. Необхідні нові, удосконалені підходи до виконання завдань кримінального провадження за міжнародними та європейськими стандартами правоохоронної діяльності за таких умов. У статті зосереджено увагу на формуванні криміналістичної характеристики міжнародних воєнних злочинів. Адже лише пізнавши злочин, його складові, особливості механізму реалізації злочинної діяльності, зокрема його психологічну складову, можна забезпечити ефективне розслідування злочину, покарання винних, досягнення завдань кримінального провадження. Важливою складовою криміналістичної методики розслідування будь-якого виду (підвиду чи групи) воєнних злочинів є відповідна криміналістична характеристика. Криміналістичну характеристику воєнних злочинів схарактеризовано як інформаційну модель, що становить систему ознак певного виду (групи) воєнних злочинів, яка визначає алгоритм дій слідчого щодо встановлення її елементів: предмета посягання, обстановки та способу вчинення злочину, слідової картини події, особи злочинця, особи потерпілого – з метою використання отриманих даних у процесі розслідування. Розглядувані елементи криміналістичної характеристики в динаміці формують механізм вчинення воєнного злочину, якому притаманні психологічні особливості реалізації злочинної діяльності. Обґрунтовано, що виокремлення та побудова криміналістичних методик розслідування окремих видів воєнних злочинів є актуальним завданням для сучасних учених-криміналістів. Крім того, слід сформувати відповідну комплексну криміналістичну методику розслідування воєнних злочинів, складовою якої є цілісна криміналістична характеристика, що ґрунтуватиметься на положеннях міжнародного й національного права, урахувуватиме криміналістично значущі ознаки та психологічні особливості реалізації злочинної діяльності.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право; порушення законів і звичаїв війни; катування; цивільне населення; військовополонені; розслідування; слідчі (розшукові) дії; криміналістична характеристика; криміналістична методика розслідування.

Історія статті:

Отримано: 01.10.2024
Переглянуто: 21.10.2024
Прийнято: 31.10.2024

Рекомендоване посилання:

Чорноус Ю., Жовтюк О. Воєнні злочини: криміналістична характеристика та психологічні особливості реалізації злочинної діяльності. *Юридична психологія*. 2024. № 2 (35). С. 7–16. doi: 10.33270/03243502.07.

*Відповідальний автор

Вступ

Згідно з даними Офісу Генерального прокурора, станом на грудень 2024 року зареєстровано понад 150 000 злочинів агресії та воєнних злочинів за період повномасштабного вторгнення Росії на територію України, з них кваліфіковано за ст. 438 КК України – близько 146 000 (Statistics...). Такі статистичні дані вимагають рішучих заходів реагування. Необхідними є нові, удосконалені підходи до виконання завдань кримінального провадження за міжнародними та європейськими стандартами правоохоронної діяльності.

Передусім увагу слід зосередити на формуванні криміналістичної характеристики міжнародних воєнних злочинів за ст. 438 КК України. Адже лише пізнавши злочин, його складові, особливості механізму реалізації злочинної діяльності, зокрема його психологічну складову, можна забезпечити ефективне розслідування, покарання винних, досягнення завдань кримінального провадження.

Вивчення статистичних даних про стан розслідування таких злочинів свідчить про надзвичайно тривожну ситуацію. Згідно з даними Офісу Генерального прокурора:

- за 2022 рік: зареєстровано 60 387 кримінальних проваджень за ст. 438 КК України. Високий показник пов'язаний з початком повномасштабної агресії РФ, значною кількістю масованих ракетних атак на цивільні об'єкти та інфраструктуру. Повідомлено про підозру в 135 випадках. До суду спрямовано з обвинувальним актом 47 кримінальних проваджень;

- за 2023 рік: кількість зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 438 КК України становила 60 944, що відображає активну роботу правоохоронних органів і звільнення частини окупованих територій. Злочини, у яких особам вручено підозру, – 88, з обвинувальним актом до суду направлено 37 кримінальних проваджень;

- за листопад 2024 року: за неповний поточний рік внесено відомості до ЄРДР про 26 577 кримінальних проваджень за ст. 438 КК України, вручено 57 повідомлень про підозру, з обвинувальним актом до суду направлено 45 кримінальних проваджень (Single report...).

Така ситуація свідчить про низку об'єктивних і суб'єктивних причин, які перешкоджають досягненню завдань кримінального провадження, необхідність наукового дослідження проблематики та формування практичних рекомендацій щодо розслідування воєнних злочинів.

Матеріали та методи

Широкі коло питань стосовно дослідження воєнних злочинів та особливостей їх розслідування крізь призму наук кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, юридичної психології висвітлено в наукових працях С. Є. Абламського (2023), А. А. Вознюка (2022),

І. В. Гловюк (2022), О. М. Дуфенюк (2022), Г. К. Тетерятник (2023), М. І. Хавронюка (2022). Однак з позицій формування криміналістичної та психологічної характеристики бракує наукових напрацювань.

Мета статті – проаналізувати зміст криміналістичної характеристики та психологічних особливостей реалізації злочинної діяльності воєнних злочинів за ст. 438 КК України.

Результати й обговорення

Згідно зі ст. 438 КК України «Воєнні злочини», ідеться про такі злочинні дії, як: «1. Жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів і звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій – ... 2. Ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людини, – ...»¹.

Попередня редакція ст. 438 КК України мала назву «Порушення законів та звичаїв війни». Згідно із Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 9 жовтня 2024 року № 4012-IX² [4], зазнала змін редакція ст. 438 КК України, що і є предметом дослідження.

Оберемо за основу визначення, сформульоване Л. Л. Гончаренко та С. Є. Абламським (2023), що воєнний злочин – це порушення міжнародного гуманітарного права або національного законодавства з боку військовослужбовця або іншої особи, яка бере участь у збройному конфлікті або залучена до військової діяльності, з метою завдання шкоди цивільному населенню, військовополоненим, об'єктам культурної спадщини тощо. Такі дії можуть охоплювати вбивства, катування, насильство, сексуальні злочини, етнічну чистку, насильство проти дітей, примусове переміщення населення та інші злочини, що тягнуть за собою відповідальність за міжнародним правом.

І. В. Гловюк (2024) порушує проблемне питання кваліфікації воєнних злочинів за таких умов. Учена аналізує наукові праці й зазначає, що в доктрині досі актуальним є питання щодо

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

² Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 9 жовт. 2024 р. № 4012-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20#n38>.

можливості/доречності подвійної кваліфікації діянь, учинених в умовах збройного конфлікту, як за ст. 438 КК України, так і за іншими статтями КК України. Переважає підхід, за яким така кваліфікація неможлива, оскільки порушується принцип *non bis in idem* та правила кваліфікації як загальної та спеціальної норми, створюються передумови для безкарності осіб, що вчинили серйозні порушення міжнародного гуманітарного права; не забезпечено потребу ефективного переслідування воєнних злочинів. Отже, в умовах збройного конфлікту за наявності контекстуального елементу незалежно від характеру співвідношення складу злочину за ст. 438 КК України й ординарних злочинів кваліфікацію мають здійснювати за ст. 438 КК України, крім випадку ідеальної сукупності. Це обумовлено наявністю порушення саме норм міжнародного гуманітарного права; ідентифікацією змісту ст. 438 КК України через аналіз і застосування міжнародних договорів; положенням, що національне право не є джерелом криміналізації за ст. 438 КК України; специфікою ідентифікації воєнного злочину в міжнародному гуманітарному праві (Hloviuk, 2024, p. 63).

Нині склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України, слушно зауважує М. І. Хавронюк (2022), є недостатньо вивченим. Стаття містить сім форм злочину – і всі вони сформульовані переважно за правилом бланкетної диспозиції: неможливо з'ясувати, що таке, наприклад, «жорстоке поводження» або «заборонені засоби ведення війни», а тим паче «інші порушення», не звернувшись до відповідних міжнародних договорів у сфері МГП¹. Науковець зауважує, що ця стаття вимагає аналізу норм міжнародного гуманітарного права для точного визначення дій, які є порушеннями. На думку вченого, це ускладнює її застосування в судах і створює ризики суб'єктивного підходу до кваліфікації дій обвинувачених (Khavroniuk, 2022).

Цілком поділяємо думку вчених стосовно вдосконалення норм КК України щодо правової регламентації системи воєнних злочинів, конкретизації змісту їх кримінальної проти-правності. Крім того, формування належної правової основи щодо тлумачення кримінальної протиправності діяння є запорукою формування повної криміналістичної характеристики воєнних злочинів і комплексної криміналістичної методики їх розслідування.

Досліджувані воєнні злочини є складними, кримінальну протиправність визначають нормами міжнародного й національного права, механізм злочинної діяльності має різні форми вияву. І. В. Гловюк (2022) за результатами вивчення

судової практики виокремлює типові серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, спрямовані проти людей, що кваліфікують за ст. 438 КК України. Зокрема, це навмисне вбивство, катування та нелюдське поводження; навмисне заподіяння тяжких страждань або серйозного каліцтва чи завдання шкоди здоров'ю людини; напад на осіб, які знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права; здійснення нападу невибіркового характеру, коли відомо, що це стане причиною людських втрат серед цивільного населення та спричинить збиток цивільним об'єктам; напад на небезпечні установи й споруди, якщо відомо, що це спричинить надмірні втрати серед цивільного населення або значні збитки цивільним об'єктам; напад на місцевості, що не обороняються, і демілітаризовані зони; неправомірний напад на культурні цінності, які чітко розпізнаються; проведення на людях медичних, біологічних або наукових експериментів; нелюдське поводження, яке супроводжується приниженням гідності людини, а саме застосування практики апартеїду, геноциду й інших дій, які ґрунтуються на расовій дискримінації, тощо.

На думку Г. К. Тетерятник, Ю. М. Одажиу (2023), воєнні злочини належать до категорії кримінальних правопорушень, які мають певну специфіку та складність розслідування. Це потребує системного наукового аналізу матеріально-правових, процесуальних, криміналістичних, організаційних, методичних аспектів здійснення кримінального провадження цієї категорії прова-джень. Перспективними напрямками дослідження є розслідування, сучасні досягнення криміналістики, взаємодія органів і підрозділів під час розсліду-вання окремих категорій воєнних злочинів тощо.

Для того щоб повно та всебічно висвітлити криміналістичну характеристику окремих воєнних злочинів, визначити психологічні особливості реалізації злочинної діяльності, слід сформулювати окремі внутрішньовидові криміналістичні методики розслідування відповідно до визначених кримі-нально-правових чи криміналістично значущих ознак. На думку С. О. Книженко (2018), види окремих криміналістичних методик визначають за різними ознаками, які враховують як кримінально-правові, так і криміналістичні критерії та утворюють такі рівні: групові, підвидові, видові, родові, міждієві (комплексні). Дослідники В. І. Цимбалюк, І. І. Пелешок (2020) стверджують, що нині поширеною є чотирирівнева класифікація криміналістичних методик: 1) видові криміналіс-тичні методики (за видами злочинів, визначеними в КК України); 2) внутрішньовидові криміналістичні методики (підвиди чи різновиди, виокремлені з-поміж злочинів одного виду за криміналістично значущими ознаками); 3) міждієві (або групові, комплексні) криміналістичні методики розсліду-вання злочинів; 4) позавидові криміналістичні методики.

¹ Римський статут міжнародного кримінального суду (ратифіковано із заявами та поправками до нього: міжнар. док. від 17 лип. 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text).

Наприклад, актуальним є розроблення таких внутрішньовидових (підвидових) криміналістичних методик, як: криміналістична методика розслідування воєнних злочинів у формі жорстокого поводження з військовополоненими; криміналістична методика розслідування воєнних злочинів у формі жорстокого поводження з цивільним населенням шляхом катування або нелюдського поводження; криміналістична методика розслідування воєнних злочинів у формі жорстокого поводження з цивільним населенням шляхом зґвалтування, звернення до сексуального рабства, примусу до проституції, примусової вагітності, будь-яких інших форм сексуального насильства тощо. Перелік можна продовжувати на підставі аналізу ст. 438 КК України. Крім того, основою побудови криміналістичної методики є криміналістично значущі ознаки. Однак виокремлення та побудова криміналістичних методик розслідування воєнних злочинів – доволі складне завдання, яке потребує окремої уваги й буде реалізовано в подальших наукових розвідках учених-криміналістів. Ключовим завданням є формування цілісної криміналістичної характеристики воєнних злочинів, відповідної комплексної криміналістичної їх методики розслідування, яка ґрунтуватиметься на положеннях міжнародного й національного права, урахуватиме криміналістично значущі ознаки, психологічні особливості реалізації злочинної діяльності тощо.

На підставі ситуаційного підходу вибудувати класифікацію криміналістичних методик розслідування воєнних злочинів пропонує О. М. Дуфенюк (2022). Цей підхід передбачає необхідність розроблення окремих спеціалізованих методик розслідування кожного з підвидів воєнних злочинів. Окремі підвидові методики можна розрізняти за такими критеріями: 1) залежно від категорії осіб, щодо яких здійснено напад (удар); 2) залежно від об'єкта, на який безпосередньо вчинено напад (удар); 3) залежно від засобів, за допомогою яких вчинено напад (удар); 4) залежно від способу протиправних дій щодо особи (осіб); 5) залежно від територіальної ознаки; 6) залежно від норм особливої частини КК України. Перелік підвидових методик розслідування воєнних злочинів можна продовжувати. Наявні відмінності в методиці розслідування воєнних злочинів під час воєнного стану та в методиці розслідування воєнних злочинів в ординарному порядку в мирний час.

Важливою складовою криміналістичної методики розслідування будь-якого виду (підвиду чи групи) воєнних злочинів є відповідна криміналістична характеристика.

Власне криміналістична характеристика складається за змістом з кількох блоків інформації. Важливою складовою є саме кримінально-правова (Ushkanenko, 2024), яка визначає кримінальну протиправність діяння: характеристика об'єктивної сторони, предмета

злочину; суб'єкта злочину, мотиваційної складової вчинення злочину; причиново-наслідкових зв'язків та інших обставин вчинення воєнних злочинів.

На думку Г. О. Чорного (2020), з огляду на принципи побудови окремої криміналістичної методики розслідування злочинів, у якій криміналістична характеристика посідає ключову позицію й останню слід розглядати як інформаційну модель, у якій відбуваються якісно-кількісні показники ретроспективної спрямованості про типові ознаки, тобто ті, які притаманні цьому масиву злочинів, і специфічні, що дають змогу відокремити його від інших груп злочинів. Водночас головна відмінність цієї моделі полягає в тому, що всі елементи, які належать до її складу, становлять певну систему, розглядати їх у відриві один від одного недоцільно.

Тобто криміналістичну характеристику воєнних злочинів слід тлумачити як інформаційну модель, що складається із системи ознак певного виду (групи) воєнних злочинів, що визначає алгоритм дій слідчого щодо встановлення її елементів: предмета посягання, обстановки та способу вчинення злочину, слідової картини події, особи злочинця та особи потерпілого з метою використання отриманих даних у процесі розслідування злочину.

На підставі наукових позицій та емпіричних даних слід підсумувати, що криміналістична характеристика злочину за ст. 438 КК України передбачає такі основні елементи: предмет посягання; спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування злочину; слідова картина; обстановка вчинення злочину; особа злочинця; особа потерпілого.

Предмет посягання пов'язаний із системою міжнародного гуманітарного права, що охороняє мир, безпеку людства, за умов ведення війни – забезпечує дотримання норм і звичаїв її ведення. Безпосередньо до предмета посягання можуть належати: життя і здоров'я, честь і гідність, статевая свобода й статевая недоторканість людини, її власність, трудові права (цивільного населення та військовополонених); культурні цінності, об'єкти інфраструктури, цивільні об'єкти тощо.

За матеріально-правовим критерієм (природою міжнародних зобов'язань, які порушені злочином) виокремлюють такі категорії воєнних злочинів: 1) проти особи; 2) проти власності; 3) що полягають у застосуванні заборонених методів ведення війни; 4) що полягають у застосуванні заборонених засобів ведення війни; 5) проти гуманітарних операцій та використання символів; 6) проти культурних цінностей, що знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права. Однак будь-яким воєнним злочином можуть завдавати моральну, фізичну чи майнову шкоду фізичній особі (або майнову шкоду юридичній особі), у зв'язку з чим у кримінальному провадженні щодо воєнних злочинів може

з'являтися потерпілий чи потерпілі (Pashkovskiy et al., 2023).

Спосіб вчинення злочину, регламентованого ст. 438 КК України, полягає в таких діях: жорстоке поводження з військовополоненими; жорстоке поводження з цивільним населенням; вигнання цивільного населення для примусових робіт; розграбування національних цінностей на окупованій території; застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом; інші порушення законів і звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; віддання наказу про вчинення таких дій¹. Безпосередньо спосіб реалізації протиправного наміру реалізують у формі фізичного впливу (катування, вбивства, депортації); військових методів (застосування заборонених видів зброї (хімічної, біологічної), адміністративних заходів (організація примусової праці, депортація) тощо.

Під час характеристики *обстановки вчинення злочину* принциповим є час вчинення воєнних злочинів – це період між початком стану оголошення війни, початком збройного конфлікту за наявності невизнання стану війни принаймні однією зі сторін чи збройного конфлікту неміжнародного (внутрішнього) характеру, окупації території чи її частини за відсутності ознак збройного опору та часом кінцевого звільнення і репатріації військовополонених (Avdoshyn et al., 2023, p. 154).

Посилену увагу привертає відповідне місце та час реалізації злочинного наміру. Наприклад, особливістю суспільно небезпечного діяння у формі жорстокого поводження із цивільним населенням є час і місце його вчинення. Такі дії не пов'язані з безпосереднім веденням бойових дій, їх вчиняють у місцевості, що знаходиться переважно під окупацією, одна зі сторін конфлікту (Avdoshyn et al., 2023, p. 108). Спричинення шкоди цивільному населенню під час безпосереднього ведення бойових дій чи в зоні їх ведення, а також у випадках завдання ракетно-бомбових ударів, жертвами яких стають цивільні, мають кваліфікувати за такою формою об'єктивної сторони, як інші порушення законів і звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (Avdoshyn et al., 2023, p. 108).

Специфічними, зазначають Г. К. Тетерятник, О. В. Бех, Ю. М. Одажиу (2023), є умови, у яких відбувається доказування воєнних злочинів. По-перше, вони пов'язані з характером збройного конфлікту (починаючи зі збройного конфлікту, який розпочався 2014 року та протягом певного проміжку часу характеризувався як гібридний, і з 24 лютого 2022 року, який є широкомасштабним

вторгненням РФ і безпосередньо визначається як міжнародний конфлікт). Від характеру та кваліфікації конфлікту залежить і кваліфікація, і ті фактичні умови, у яких здійснюють саме кримінальне провадження. Можна виокремити провадження на окупованих територіях (наприклад, Автономна Республіка Крим, міста Севастополь, Донецьк, Мелітополь тощо), деокупованих територіях (території Київської, Чернігівської, Харківської, Херсонської областей), в умовах активних бойових дій (Донецька, Запорізька області), за відсутності активних бойових дій.

Отже, ознаки обстановки вчинення воєнних злочинів залежать від таких чинників: зона бойових дій, окуповані території, деокуповані території. Період безвладдя та хаосу ускладнює контроль за дотриманням законів. Такі обставини сприяють масовим злочинам, зокрема терор проти цивільного населення.

Слідова картина злочинів за ст. 438 КК України² охоплює: а) матеріальні сліди: зброю та її частини, сліди застосування зброї, засоби й сліди катувань, руйнування інфраструктури, документи (накази командування, записи радіопереговорів); б) ідеальні сліди – показання свідків-очевидців (цивільного населення, військовополонених, представників гуманітарних місій та міжнародних організацій) тощо.

Нині увагу акцентують саме на електронних слідах вчинених воєнних злочинів, адже за відповідності вимогам, визначеним КПК України, ідеться про електронні докази.

Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних, інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (зокрема в мережі Інтернет) (Braun, Ovsicannikov, & Shynkorenko, 2019, p. 79).

Також під час розслідування воєнних злочинів увагу зосереджують на отриманні даних із відкритих джерел (OSINT) як джерела доказів в електронній формі.

OSINT зарекомендував себе у військовій, політичній сферах, у роботі поліції та приватних детективів, а також у проведенні журналістських розслідувань. OSINT – це не просто процес пошуку інформації, це процес її збереження, відповідної обробки та порівняння з іншою інформацією з метою досягнення певного результату щодо встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження,

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

² Там само.

створення криміналістичних версій, планування процесу розслідування. Виокремлюють такі основні елементи: збір інформації, очищення даних та аналіз «чистих» даних (Likhtanska, & Mykhailov, 2024, p. 107).

Правильний збір інформації з відкритих джерел відіграє важливу роль під час розслідування. Методичним посібником є Берклійський протокол, практичний посібник з використання цифрової інформації з відкритим джерелом у розслідуванні порушень міжнародного кримінального права, прав людини та гуманітарного права, розроблений Університетом Каліфорнії, Школою права Берклі спільно з представниками згідно з Берклійським протоколом Організації Об'єднаних Націй щодо цифрових досліджень із відкритим кодом. У ньому містяться вказівки щодо міжнародних стандартів проведення онлайн розслідувань порушень, а також вказівки щодо методів і процедур збору, аналізу та зберігання цифрової інформації професійним, законним й етичним способом (Likhtanska, & Mykhailov, 2024, p. 108).

Одним з прикладів використання OSINT у розслідуванні воєнних злочинів є використання соціальних мереж для виявлення та ідентифікації осіб, які брали участь у воєнних діях або були свідками злочинів. Фотографії та відео, опубліковані в соціальних мережах, можуть містити важливу інформацію про осіб, їх розташування та дії, що дає змогу правоохоронним органам швидко знайти й ідентифікувати осіб, причетних до злочинів. Крім того, використання OSINT надає можливість збирати інформацію з різних джерел, виявляти нові деталі, знаходити підтвердження тощо (Kaluhin, & Siforov, 2024, p. 210).

Слід забезпечити допустимість доказів, які представлені в електронній формі, і важливою передумовою є правильна робота з електронними слідами як джерелами криміналістично значущої інформації.

Особа злочинця – це командир чи військовослужбовець (особа, яка віддає накази або виконує злочинні дії), що представляє державу-агресора, політичні лідери – організатори або особи, які підтримують агресію; інші особи, які беруть участь у збройному конфлікті та вчиняють протиправні дії, визначені ст. 438 КК України¹.

Міжнародне гуманітарне право розрізняє дві основні категорії осіб: 1) цивільні особи (не повинні бути об'єктом нападу й мають бути захищені сторонами конфлікту від небезпек збройного конфлікту); 2) комбатанти (мають право брати участь у військових діях і можуть мати статус військовополонених). Суб'єкт злочину за ст. 438 КК України² – загальний. Такі

злочини (порушення законів і звичаїв війни) можуть вчиняти як цивільні особи (наприклад, у формі розграбування або незаконного позбавлення волі – представники окупаційної влади), так і комбатанти (наприклад, у разі застосування заборонених засобів або методів ведення війни) (Pashkovskiy et al., 2023, p. 12).

Отже, характерними є такі риси злочинця: осудність, вік, з якого настає кримінальна відповідальність, прямий умисел й усвідомлення протиправності дій, факту вчинення їх в умовах збройного конфлікту. Особі воєнного злочинця притаманні моральна деградація, зневага до людських цінностей, відчуття національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі, ненависті, схильність до вчинення насильницьких дій, корисливі спонукання.

Особа потерпілого наділена спеціальними ознаками. У ст. 438 КК України, стверджують А. А. Вознюк, І. В. Жук (2022), ідеться лише про військовополонених і цивільне населення, категорії інших потерпілих від цих воєнних деліктів можна встановити на підставі тлумачення положень ст. 438 КК і відповідних норм міжнародного гуманітарного права.

Потерпілими від злочину, передбаченого ч. 1 ст. 438 КК³, можуть бути особи, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права. Зокрема, це такі суб'єкти:

– жертви збройного конфлікту: поранені та хворі; особи, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата); особи, зниклі безвісти; загиблі (померлі); військовополонені або інші особи, свобода яких обмежена у зв'язку зі збройним конфліктом; цивільні особи, які перебувають у районі воєнних дій та на окупованій території (п. 19 розділу I Інструкції)⁴;

– особи, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права: жертви збройних конфліктів; медичний і духовний персонал; парламентарі й особи, які їх супроводжують; персонал цивільної оборони; персонал, який відповідає за захист й охорону культурних цінностей; персонал, який бере участь у гуманітарних акціях (п. 45 розділу 1 Інструкції)⁵.

Між особою злочинця та особою потерпілого, як й іншими елементами криміналістичної характеристики, є кореляційні взаємозв'язки, які підлягають обов'язковому встановленню під час розслідування.

Розглядувані елементи криміналістичної характеристики в динаміці формують механізм учинення воєнного злочину, якому притаманні

³ Там само.

⁴ Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 23 берез. 2017 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.

⁵ Там само.

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

² Там само.

психологічні особливості реалізації злочинної діяльності.

Принципово важливою є психологічна складова, а саме психологічна характеристика механізму вчинення воєнних злочинів, яка полягає в соціально-психологічній характеристиці обставин події злочину, соціально-психологічній характеристиці особи злочинця та потерпілого, особливостей їх взаємозв'язку.

На думку сучасних дослідників, зміст міжнародних воєнних злочинів охоплює: об'єктивні елементи (*actus reus*) – незаконна поведінка, наслідки та причиново-наслідковий зв'язок; психологічні елементи (*mens rea*) – інтелектуальний та вольовий; контекстуальний елемент (для воєнних злочинів – це існування збройного конфлікту та вчинення діяння в контексті та у зв'язку зі збройним конфліктом, усвідомлення виконавцем існування збройного конфлікту) (Pashkovskiy et al., 2023, p. 17).

Психологічна складова злочину за ст. 438 КК України обумовлена, наприклад, тією обставиною, що йдеться про «жорстоке поводження» стосовно способу реалізації злочинних дій – як із цивільним населенням, так і військовополоненими. Поняття «жорстоке поводження» є оцінним і конкретизується стосовно кожного випадку. Аналіз Римського статуту МКС конкретизує розуміння поняття «жорстоке поводження». Це спричинення одній або декільком особам сильного фізичного або психічного болю чи страждання; перебування особи під захистом однієї або кількох Женевських конвенцій 1949 року; виконавцю фактично були відомі обставини, що свідчили про захищений статус потерпілого; діяння вчинено в контексті міжнародного збройного конфлікту та було пов'язано з ним; виконавець усвідомлював фактичні обставини, що свідчили про існування збройного конфлікту (Avdoshyn et al., 2023, p. 106-107).

Розслідування воєнних злочинів, зазначає І. І. Кагляк (2024), є надзвичайно складним процесом, який вимагає не лише юридичних знань, а й глибокого розуміння військових дій, психології учасників конфлікту та міжнародного права. Для успішного розслідування необхідно подолати численні перешкоди, пов'язані з об'єктивними умовами ведення бойових дій, суб'єктивними факторами, пов'язаними з поведінкою учасників конфлікту, а також правовими й інституційними проблемами.

На думку Л. Л. Гончаренко та С. Є. Абламського (2023), воєнна загроза з боку РФ – це не просто загроза територіальній цілісності, державному суверенітету України. Це загроза екзистенціального порядку, що втілюється в практиці геноциду.

І. І. Васильцун (2023) пропонує такі ознаки воєнних злочинів: 1) є актами насильства, спрямованими на цивільне населення, військовополонених, а також, в окремих випадках, на ворожих солдатів на полі бою; 2) їх вчиняють

переважно військовослужбовці; 3) ці злочини спричиняють порушення законів і звичаїв війни; 4) їх не можна виправдати військовою необхідністю; 5) їх часто вчиняють з використанням зброї та воєнних методів надзвичайної жорстокості.

Отже, аналіз наукових праць та емпіричних матеріалів дає підстави виокремити таку психологічну складову жорстокого поводження з цивільним населенням чи військовополоненими, як ненависть. Власне ненависть розглядають як семантичну конструкцію, у якій наявні елементи повного несприйняття об'єкта суб'єктом; ненависть схожа на ворожість; ненависть призводить до недовіри, підозри в нещирості, її емоційна основа – відрaza, гнів, заздрість, презирство, страх, бажання нашкочити, принизити, знищити об'єкт ненависті. Ненависть можна викликати штучно й спровокувати налаштованих на ненависть людей на агресивні дії (Rostomova, & Yakovenko, 2015, p. 218-219). Підґрунтям ненависті є національна, регіональна, расова чи релігійна ворожнеча, ненависть є сутнісною характеристикою воєнних злочинів і знаходить свій вияв як у відповідній криміналістичній характеристиці, так і психологічному механізмі реалізації злочинної діяльності.

У контексті криміналістичної характеристики ненависть відображається передусім у способі злочинних дій – жорстокому поводженні, катуванні як щодо цивільного населення, так і військовополонених (особа потерпілого), які характеризуються вразливістю.

З ненавистю тісно пов'язаний мотив нетерпимості, характеризує мотиваційну складову під час вчинення воєнних злочинів. Дослідники зазначають, що злочини на підґрунті ненависті є категорією (типом) злочинів, а не одним конкретним правопорушенням у межах КК. Тож документування та встановлення злочинів на підґрунті ненависті є важливим. Мотив нетерпимості може бути кваліфікуючою ознакою воєнного злочину у вигляді катування, що дає змогу зарахувати катування до злочинів, які можуть вчинятися на підґрунті ненависті; тобто до злочинів, об'єкт яких обрано на основі певної захищеної ознаки або у зв'язку з учиненням яких виявлено ворожість до захищених ознак особи, групи осіб чи майна. Згідно з українським законодавством, катування в контексті збройного конфлікту слід кваліфікувати за ст. 438 КК України: водночас мають бути враховані обставини, що свідчать про мотив нетерпимості (Bondarenko et al., 2023, p. 13).

Тому одним із завдань дослідження психологічних особливостей реалізації злочинної діяльності щодо воєнних злочинів є з'ясування внутрішніх особистих першопричин особи злочинця, які, взаємодіючи з мотиваційною сферою особи з відповідними умовами зовнішнього середовища, спричиняють виникнення мотивів ненависті, нетерпимості, нетолерантності, відповідно, спонукають особу на вчинення злочинних дій.

Висновки

Виокремлення та побудова криміналістичних методик розслідування окремих видів воєнних злочинів є актуальним завданням для сучасних учених-криміналістів. Крім того, слід сформулювати відповідну комплексну криміналістичну методику розслідування воєнних злочинів, складовою якої є цілісна криміналістична характеристика, яка ґрунтуватиметься на положеннях міжнародного й національного права, урахуватиме криміналістично значущі ознаки, психологічні особливості реалізації злочинної діяльності тощо.

Звісно, що розгляд як криміналістичних, так і психологічних ознак воєнних злочинів можна продовжувати. Однак це кропітка об'ємна робота, яка є і буде предметом наукових досліджень як вітчизняних учених, так й іноземних дослідників, які підтримують нашу державу в подоланні збройної агресії Російської Федерації. Лише разом, у взаємодії з демократичним світовим товариством можна досягти поставлених результатів і забезпечити ефективне розслідування воєнних злочинів, вчинених щодо України та її громадян.

References

- [1] Avdoshyn, I.V., Zabolotnyi, O.I., & Zvonarov, O.Yu. (et al.). (2023). *War crimes*. Kyiv: 7BTs.
- [2] Bondarenko, O., Koval, D., & Salakhova, Ya. (et al.). (2023). *Motive of intolerance in international crimes*. Kyiv. Retrieved from <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2024/05/motyv-neterpymosti-u-mizhnarodnyh-zlochynah.-posibnyk-iz-dokumentuvannya-ta-rozsliduvannya.pdf>.
- [3] Braun, S., Ovsiannikov, V.S., & Shynkorenko, S.V. (2019). *The use of electronic evidence in the consideration of cases related to corruption*. Retrieved from <https://www.nsj.gov.ua/files/1581330611%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B8%202019.pdf>.
- [4] Chorny, H. (2020). Forensic characteristics of terrorist crimes: theoretical problems of formation at the present stage. *Public Law*, 3(39), 156-163. doi: 10.32782/2306-9082/2020-39-17.
- [5] Dufeniuk, O. (2022). Investigation of war crimes in Ukraine: challenges, standards, innovations. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 1, 46-56. doi: 10.30525/2592-8813-2022-1-6.
- [6] Hloviuk, I. (2022). *Sentences under Art. 438 of the Criminal Code of Ukraine: violation of the laws and customs of war (from February 24, 2022): research*. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1BsWp84Q_pB_2oHkTS_A_PN_OPKwBY8kk/view?fbclid=IwAR1vHxcQcv53dk6026bfMLmPpC UZW9fx7ARE05oDiGDmC2qOmUZHrhWSTyM.
- [7] Hloviuk, I.V. (2024). The issue of simultaneous qualification as an ordinary and war crime: doctrine and practice. *Theory and practice of combating crime under the legal regime of martial law: collection of theses of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 60-64). Lviv: LvDUVS.
- [8] Honcharenko, L.L., & Ablamskyi, S.Ye. (2023). On the question of the essence of war crimes through the prism of the Russian-Ukrainian war. *Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 2, 80-89. doi: 10.33766/2524-0323.102.80-89.
- [9] Kahliak, I.I. (2024). Current problems of scene inspection in the investigation of war crimes. *Scientific innovations and advanced technologies*, 12(40), 432-445. doi: 10.52058/2786-5274-2024-12(40)-432-445.
- [10] Kaluhin, V.Yu., & Siforov, O.I. (2024). The use of OSINT in establishing the facts of war crimes and the identity of war criminals. *Martial law: theoretical and practical problems of jurisprudence*, 202-225. doi: 10.36059/978-966-397-421-7-10.
- [11] Khavroniuk, M. (2022). *Criminal liability for violation of the laws and customs of war: twenty questions and answers*. Retrieved from <https://pravo.org.ua/blogs/kryminalna-vidpovidalnist-za-porushennya-zakoniv-ta-zvychayiv-vijny-dvadtysat-zapytan-ta-vidpovidej/>.
- [12] Knyzhenko, S.O. (2018). The concept of a separate forensic methodology and its types. *Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs*, 4(83), 345-353. doi: 10.32631/v.2018.4.04.
- [13] Likhtanska, A.P., & Mykhailov, V.O. (2024). The use of OSINT in the criminal law of Ukraine. *DICTIONARY FACTUM*, 1, 105-111. doi: 10.32703/2663-6352/2024-1-15-105-111.
- [14] Pashkovskiy, M.I., Kravtsov, Ye.O., & Yavorska, V.V. (et al.). (2023). *Standards for investigating war crimes. General part*. Kyiv. Retrieved from https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf.
- [15] Rostomova, L.M., & Yakovenko, S.I. (2015). The phenomenon of hatred and the issue of forming tolerance in relations between children. *Current problems of psychology*, XI(13), 217-227. Retrieved from <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v11/i13/26.pdf>.
- [16] Statistics. Site "Prosecutor General's Office". Retrieved from <https://www.gp.gov.ua>.
- [17] Teteriatnyk, H.K., & Odazhyu, Yu.M. (2023). Investigation of war crimes: some theoretical and applied issues. *Legal Scientific Electronic Journal*, 6, 686-688. doi: 10.32782/2524-0374/2023-6/161.
- [18] Tymbaliuk, V.I., & Peleshok, I.I. (2020). General provisions of forensic methodology. *Legal Bulletin*, 13, 228-234. doi: 10.32850/LB2414-4207.2020.13.30.

- [19] Unified report on criminal offenses in the country for 2021, 2022, 2023. Site "Prosecutor General's Office". Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
- [20] Ushkanenko, E.O. (2024). Forensic characteristics of accepting an offer, promise or receiving an illegal benefit by judges. *Law and Society*, 2, 532-540. doi: 10.32842/2078-3736/2024.2.75.
- [21] Vasylytsiun, I.I. (2023). The concept and social danger of war crimes. *Legal scientific electronic journal*, 10, 608-611. doi: 10.32782/2524-0374/2023-10/146.
- [22] Vozniuk, A.A., & Zhuk, I.V. (2022). Violations of the laws and customs of war: direct objects, subjects and victims of the crime. General provisions of "JUS IN BELLO". *Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 4(100), 57-74. doi: 10.33766/2524-0323.100.57-74.

Список використаних джерел

- [1] Воєнні злочини : навч. посіб. / [І. В. Авдошин, О. І. Заболотний, О. Ю. Звонарьов та ін.]. Київ : 7БЦ, 2023. 280 с.
- [2] Мотив нетерпимості у міжнародних злочинах : посіб. із документування та розслідування / [О. Бондаренко, Д. Коваль, Я. Салахова та ін.]. Київ, 2023. 128 с. URL: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2024/05/motyv-neterpymosti-u-mizhnarodnyh-zlochynah.-posibnyk-iz-dokumentuvannya-ta-rozsliduvannya.pdf>.
- [3] Браун С., Овсянніков В. С., Шинкоренко С. В. Застосування електронних доказів під час розгляду справ, пов'язаних із корупцією : зб. навч. матеріалів тренінгу для суддів. Жовтень 2019. 138 с. URL: <https://www.nsj.gov.ua/files/1581330611%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B8%202019.pdf>
- [4] Чорний Г. Криміналістична характеристика злочинів терористичної спрямованості: теоретичні проблеми формування на сучасному етапі. *Публічне право*. 2020. № 3 (39). С. 156–163. doi: 10.32782/2306-9082/2020-39-17.
- [5] Духенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46–56. doi: 10.30525/2592-8813-2022-1-6.
- [6] Гловюк І. Вироки за ст. 438 КК України: порушення законів та звичаїв війни (з 24 лютого 2022 року) : дослідження. 2022. URL: https://drive.google.com/file/d/1BsWp84Q_pB_2oHkTS_A_PN_OPKwBY8kk/view?fbclid=IwAR1vHxcQcv53dk6026bfMLmPrCUZW9fx7ARE05oDiGDmC2qOmUZHrhWSTyM.
- [7] Гловюк І. В. Питання одночасної кваліфікації як ординарного та воєнного злочину: доктрина та практика. *Теорія та практика протидії злочинності в умовах правового режиму воєнного стану* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 8 листоп. 2024 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2024. С. 60–64.
- [8] Гончаренко Л. Л., Абламський С. Є. До питання сутності воєнних злочинів через призму російсько-української війни. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2023. № 2. С. 80–89. doi: 10.33766/2524-0323.102.80-89.
- [9] Кагляк І. І. Актуальні проблеми огляду місця події при розслідуванні воєнних злочинів. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 12 (40). С. 432–445. doi: 10.52058/2786-5274-2024-12(40)-432-445.
- [10] Калугін В. Ю., Сіфоров О. І. Використання OSINT у встановленні фактів воєнних злочинів та особи воєнних злочинців. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції*. 2024. С. 202–225. doi: 10.36059/978-966-397-421-7-10.
- [11] Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: двадцять запитань та відповідей. 2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kryminalna-vidpovidalnist-zaporushennya-zakoniv-ta-zvy chayiv-vijny-dvadtysat-zapytan-ta-vidpovidej/>.
- [12] Книженко С. О. Поняття окремої криміналістичної методики та її види. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4 (83). С. 345–353. doi: 10.32631/v.2018.4.04.
- [13] Ліхтанська А. П., Михайлов В. О. Використання OSINT в кримінальному праві України. *DICTUM FACTUM*. 2024. № 1. С. 105–111. doi: 10.32703/2663-6352/2024-1-15-105-111.
- [14] Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина / [М. І. Пашковський, Є. О. Крапивін, В. В. Яворська та ін.]. Київ, 2023. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf.
- [15] Ростомова Л. М., Яковенко С. І. Феномен ненависті й питання формування толерантності у стосунках між дітьми. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. XI. Вип. 13. С. 217–227. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v11/i13/26.pdf>.
- [16] Статистика. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua>.
- [17] Тетерятник Г. К., Одажиу Ю. М. Розслідування воєнних злочинів: окремі теоретико-прикладні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 686–688. doi: 10.32782/2524-0374/2023-6/161.

- [18] Цимбалюк В. І., Пелешок І. І. Загальні положення криміналістичної методики. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 13. С. 228–234. doi: 10.32850/LB2414-4207.2020.13.30.
- [19] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за 2021, 2022, 2023 роки. *Офіс Генерального прокурора*: [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
- [20] Ушканенко Е. О. Криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 532–540. doi: 10.32842/2078-3736/2024.2.75.
- [21] Васильцун І. І. Поняття та суспільна небезпека воєнних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 608–611. doi: 10.32782/2524-0374/2023-10/146.
- [22] Вознюк А. А., Жук І. В. Порушення законів і звичаїв війни: безпосередні об'єкти, предмети та потерпілі від злочину. Загальні положення «JUS IN BELLO». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100). С. 57–74. doi: 10.33766/2524-0323.100.57-74.

War Crimes: Criminal Characteristics and Psychological Features of the Implementation of Criminal Activity

CHORNOUS Yuliia

Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Criminology and Forensic Medicine of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9710-4858>;

ZHOVTIUK Oleksandr

Leading Specialist of the Institute for Training of Management Personnel and Advanced Training of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5734-8356>

Abstract. In connection with the repulsion of the armed aggression of the Russian Federation, the introduction of martial law in Ukraine from February 24, 2022, the investigation of international war crimes, which according to the Criminal Code of Ukraine are qualified under Article 438 "War Crimes", has become particularly relevant. New, improved approaches to the implementation of criminal proceedings in accordance with international and European standards of law enforcement are needed. The article pays attention to the formation of a forensic characteristic of international war crimes. After all, only by knowing the crime, its components, the features of the mechanism of implementation of criminal activity, including its psychological component, can one ensure an effective investigation of the crime, punish the perpetrators, and achieve the objectives of criminal proceedings. An important component of the forensic methodology for investigating any type (subtype or group) of war crimes is the corresponding forensic characteristic. The forensic characterization of war crimes is characterized as an information model consisting of a system of signs of a certain type (group) of war crimes, which determines the algorithm of the investigator's actions to establish its elements: the subject of the offense, the circumstances and method of committing the crime, the trace picture of the event, the identity of the criminal and the identity of the victim, in order to use the data obtained in the investigation process. The considered elements of the forensic characterization in dynamics constitute the mechanism of committing a war crime, which is characterized by the psychological features of the implementation of criminal activity. It is substantiated that the isolation and construction of forensic methods of investigating individual types of war crimes is an urgent task for modern forensic scientists. In addition, it is necessary to form an appropriate comprehensive forensic methodology for investigating war crimes, a component of which is a holistic forensic characterization, which will be based on the provisions of international and national law, will take into account forensically significant features, psychological features of the implementation of criminal activity, etc.

Keywords: international humanitarian law; violations of the laws and customs of war; torture; civilian population; prisoners of war; investigation; investigative (search) actions; forensic characterization; forensic investigation methodology.